

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ОЩАДНА ПОВЕДІНКА НАСЕЛЕННЯ» ЯК БАЗОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Кривич Я.М., Литвиненко Т.О.

Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Сумського державного університету

У даній статті нами було проаналізовано різні підходи до визначення таких понять як «заощадження», «поведінкові фінанси» та «ощадна поведінка населення». Було виявлено спільні риси визначень, які надаються авторами. В процесі дослідження нами також було виявлено основні недоліки тлумачення таких економічних категорій, як «заощадження», «поведінкові фінанси» та «ощадна поведінка населення». На основі проведеного аналізу нами було сформовано певні положення, що допоможуть сформулювати чітке визначення «ощадної поведінки» як економічної категорії. Результатом проведеного дослідження було формулювання власного визначення зазначених вище наукових понять.

Ключові слова: заощадження, поведінкові фінанси, генезис, ощадна поведінка населення, порівняння.

Постановка проблеми. Розвиток банківської системи стає щоразу швидшим та сильнішим. Нові технології дозволяють постійно удосконалювати бізнес-процеси в банку та створювати нові банківські продукти. З огляду на це економісти почали все більше звертати увагу на особливості поведінки споживачів банківських послуг, оскільки, саме це є запорукою успішності нового продукту та, як наслідок, успішності банківської системи загалом. Вивчення поведінки споживача також дозволить адаптувати старі банківські продукти та модернізувати їх. Поглиблене вивчення та впровадження знань зі сфери поведінкових фінансів у банківську діяльність дозволить підвищити рентабельність банківської системи загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши останні дослідження та публікації нами було з'ясовано, що існує велика кількість досліджень, щодо історії розвитку правоохоронних органів країн світу. Зокрема, розробкою даного питання займалися такі українські та зарубіжні науковці, як: Дж. М. Кейнс, Е.Дж. Доланд, Д. Ліндсей, Дж. Сломан, Ю.М. Белугін, Ю.І. Кашин, Б.В. Ракитський, О.М. Шохін, Р. Талер, Н. Барберіс, Дж.Р. Рітгер, М. Стетмен, Н.Б. Рудик, Є.А. Коваленко, Б. Барбер, Т. Одеан, В. Рікарді, Г.К. Саймон, Х. Шефрін, М.М. Помпіан, Р. Олсен, Р. Кішол, Р. Феліція, Г. Фромлет, М. Севелл, Є.Б. Доріна, О.К. Гаршина, Я.М. Рошціна, С.Г. Спирина, Д.К. Газизов, Е.М. Бунина, Н.Н. Івашиненко, О.Ю. Саакянц, Т.С. Колесникова, Д.О. Стрибков. Разом з тим питання саме визначення сутності поняття «ощадна поведінка населення» залишається мало розробленим, тож вважаємо за доцільне проведення даного дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на досить велику кількість публікацій та досліджень, що стосуються даної теми, питання саме визначення сутності поняття «ощадна поведінка населення» залишається мало розробленим, тож воно потребує негайного поглибленого вивчення.

Мета статті. Дослідити економічну сутність поняття «ощадна поведінка населення», як базової економічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Методологія визначення сутності економічної категорії «ощадна поведінка» має базуватися на чіткому термінологічному визначенні більш загального поняття – «заощадження».

Аналіз накопиченого теоретичного матеріалу з зазначеної тематики показав багатовимірність підходів до визначення змісту поняття «заощадження», що можна пояснити багатогранністю та складністю даної економічної категорії. У економічній літературі різні автори трактують поняття «заощадження» по-різному.

Якщо розглядати дане поняття у ретроспективі, то варто розпочати із класиків економіки та розглянути визначення поняття «заощадження» у працях Дж.М. Кейнс, Е.Дж. Доланд, Д. Ліндсей, Дж. Сломан та у працях деяких інших вчених економістів того періоду (табл. 1).

Розглянувши генезис розвитку поняття «заощадження» нами було виявлено, що, зокрема, класики економічної теорії Дж.М. Кейнс, Е.Дж. Доланд, Д. Ліндсей, Дж. Сломан та їх послідовники акцентували увагу на тому, що:

– економісти акцентували увагу на тому, що заощадження можуть робити лише домогосподарства та активно ігнорували той факт, що за-

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «заощадження»

Автор	Визначення
Дж.М. Кейнс	Заощадження як надлишок доходу над тим, що витрачено на споживання.
Е.Дж. Доланд і Д. Ліндсей	Заощадження – частина доходів сімейних господарств, яка не використовується ними для придбання товарів і послуг, а також сплати податків.
Дж. Сломан	Заощадження – це дохід, який домашні господарства (і компанії) прагнуть не витратити, а відкласти на майбутнє.

Джерело: розроблено авторами на основі [1; 2; 3]

ощадження характерні як для домогосподарств, так і для фірм та держави вцілому;

– єдиним джерелом формування заощаджень вважалися поточні доходи, проте погляди поступово почали змінюватися і вчені зійшлися на думці, що заощадження формуються не з частини доходів, а загалом із сукупних доходів.

Розробкою питання наукового обґрунтування даної економічної категорії займалися не лише західні вчені, а і радянські економісти. Своє трактування сутності поняття «заощадження» сформулювали наступні вчені: Ю.М. Белугіним, Ю.І. Кашин, Б.В. Ракитський, О.М. Шохін та інші (табл. 2).

Зрозуміти підхід до визначення даного поняття також допомагає вивчення тогочасної української та російської економічної літератури, а саме: «Большой бухгалтерский словарь», «Экономической энциклопедии», «Мікроекономіка і макроекономіка» та інших джерел (табл. 3).

Аналізуючи тогочасні підходи до визначення економічної сутності даного питання ми визначили, що основним недоліком є гіпотеза про те, що заощадження підвищують рівень споживання та ігнорування того факту, що заощадження – це невикористана частина доходів і тому ніяким чином не можуть здійснювати вплив на споживання.

Не менш важливим недоліком тогочасних визначень даної економічної категорії є твердження про те, що заощадження формуються лише з одного виду доходів, а саме, заробітної плати, що з економічної точки зору неправильно.

Сучасна економічна теорія теж має ряд визначень поняття «заощадження». Відповідно до даних теорій нами було з'ясовано, що головний економічний сенс заощаджень, що вбачається сучасними економістами в тому, що вони можуть бути направлені на фінансування капітального будівництва, придбання основних фондів, при-

дбання нематеріальних активів, наприклад, ліцензій, патентів, приріст фінансових активів тощо.

Також велика увага сучасних економістів приділяється розмежуванню поняття заощадження з безпосередньо приростом вкладів у банках.

Підсумовуючи все вищеперераховане варто звернути увагу на те, що незважаючи на досить широке застосування даного поняття на практиці та в економічній літературі єдиного підходу до визначення категорії «заощадження» не існує. На основі проведеного аналізу нами було сформульовано певні положення, що допоможуть сформулювати чітке визначення «заощаджень» як економічної категорії:

- заощадження можуть формувати не лише домогосподарства, а і держава та фірми;
- при розрахунку варто враховувати сукупні доходи, а не їх частину (поточні доходи) або ж окремі види (заробітна плата);
- доходи, які отримують суб'єкти можуть бути не лише у грошовій формі.

Користуючись сформульованими на основі попереднього дослідження положеннями можна сформулювати власне визначення такої економічної категорії, як «заощадження».

Отже, заощадження – це певна частина доходів суб'єктів економіки, що не була використана на споживчі потреби, оплату податків та інших неподаткових платежів та призначена для використання в майбутньому для будь-яких потреб.

Після того, як ми з'ясували сутність такої економічної категорії як «заощадження» ми можемо переходити до дослідження сутності поняття «ощадна поведінка».

У процесі дослідження нами було з'ясовано, що на сьогоднішній день одного підходу до визначення сутності економічної категорії не існує, оскільки, даний напрямок в економічній літературі виник нещодавно та через те, що оощадна

Таблиця 2

Підходи до визначення поняття «заощадження»

Автор	Визначення
Ю.М. Белугін	Заощадження – це тимчасово не використана на поточні потреби частина особистого доходу, яка вкладається громадянами в кредитні установи або залишається на руках у населення і нагромаджується
Ю.І. Кашин	Створення заощаджень як кристалізацію частини грошових доходів населення з метою задоволення майбутніх потреб.
Б.В. Ракитський та О.М. Шохін	Грошовими заощадженнями населення є сукупність грошових коштів – поступово сформовану і ту, що формується за рахунок частини поточних доходів, необхідну населенню для забезпечення безперервного процесу споживання та його підвищення відповідно до ustalених закономірностей, умов і форм реалізації та зростання необхідного продукту.

Джерело: розроблено авторами на основі [4; 5; 6]

Таблиця 3

Підходи до визначення поняття «заощадження»

Автор	Визначення
«Большой бухгалтерский словарь»	Заощадження визначаються як нагромаджувана частка грошових доходів, призначених для задоволення потреб у майбутньому.
«Экономическая энциклопедия»	Заощадження – це частина грошових доходів населення, не використана для поточних споживчих потреб. Разом з тим вони розглядаються у двох аспектах: як функція грошей, тобто заощадження є частиною грошових коштів з відносно тривалим строком обігу, і як потенційний попит споживачів, пов'язаний з формуванням купівельного фонду населення.
«Мікроекономіка і макроекономіка»	Заощадження – та частина доходу, яка не використовується на поточне споживання.

Джерело: розроблено авторами на основі [7; 8; 9]

поведінка пов'язана як з фінансовою теорією так і з психологією.

Дослідженням питання поведінкових фінансів займалися видатні економісти. Поведінкові фінанси, як альтернативу до теорії раціональних очікувань у своїх працях розробляли Р. Талер, Н. Барберіс, Дж.Р. Ріттер, М. Стетмен, Н.Б. Рудик, Є.А. Коваленко (табл. 4).

Б. Барбер, Т. Одеан, В. Рікарді, Г.К. Саймон, Х. Шефрін, М.М. Помпіан розглядали поведінкові фінанси, як вчення про фінансову поведінку інвесторів (табл. 5).

Розглядом поведінкових фінансів, як вчення про вплив поведінки інвесторів на стан ринку займалися Р.Олсен, Р. Кішол, Р. Феліція (табл. 6).

Поведінкові фінанси, як комплексне вчення про вплив поведінкових фінансів на ухвалення рішень розробляли вчені: Г. Фромлет, М. Севелл, Є.Б. Доріна та інші (табл. 7).

Ощадна поведінка є однією з форм поведінкових фінансів, яка бере свій початок від виконання особистістю своїх функцій.

Загалом ощадну поведінку можна розглядати, як діяльність певного конкретного індивіда на фінансових ринках та вплив конкретних особистісних мотивів та конкретних умов на формування заощаджень та ефективне їх інвестування в майбутньому.

Дослідженням питань ощадної поведінки займаються безліч вчених економістів: С.Г. Спирина, Д.К. Газизов, Е.М. Бунина, Н.Н. Івашиненко, О.Ю. Саакянц, Т.С. Колесникова, Д.О. Стрибков та інші.

Найбільше уваги саме ощадній поведінці приділяли такі сучасні економісти, як: О.К. Гаршина, Я.М. Роціна.

О.К. Гаршин у своїх працях стверджував, що ощадна поведінка це набір певних дій, щодо накопичення коштів із поточних доходів та, щодо їх ефективного використання в майбутньому.

Автор ігнорував саму економічну сутність поняття «заощадження», оскільки, їх формування відбувається не лише з поточних доходів.

Трактування поняття «ощадна поведінка» у працях Я.М. Роціної подається в двох аспек-

Таблиця 4

Підходи до визначення поняття «поведінкові фінанси»

Автор	Визначення
Р. Талер та Н. Барберіс (Thaler, Barberis)	Основою поведінкових фінансів є обмеження арбітражу та використання принципів психології. Поведінкові фінанси аналізують події, які відбуваються при обмеженні дії принципів індивідуальної раціональності.
Дж.Р. Ріттер (Ritter)	Поведінкові фінанси – парадигма, яка вивчає фінансові ринки, використовуючи ширші моделі, ніж ті. Які засновані на теорії корисності і арбітражних припущеннях. Основою поведінкових фінансів є обмеження арбітражу та використання принципів психології.
М. Стетмен (Stateman)	Поведінкові фінанси пропонують альтернативний підхід до основних припущень фінансів, зокрема інвестори «нормальні», а не раціональні. Ринок неефективний, інвестори формують портфелі за правилами поведінкової портфельної теорії, в якій ризик не зважений бетою, а майбутні дохідності визначаються не тільки ризиками.
Н.Б. Рудик	Поведінкові фінанси виявляють в поведінці людей систематичні відхилення рішень і створюють нові фінансові теорії, які враховували б ці відхилення.
Є.А. Коваленко	Поведінкові фінанси – це науковий напрям, який синтезує класичні теорії і нові концепції аналізу, моделювання і прогнозування динаміки ринку капіталу, які враховують непередбачувані прояви ірраціональності.

Джерело: розроблено авторами на основі [10; 11; 12; 13; 14]

Таблиця 5

Підходи до визначення поняття «поведінкові фінанси»

Автор	Визначення
Б. Барбер, Т. Одеан (Barber, Odean)	Поведінкові фінанси розвивають фінансову теорію, включаючи аспекти людської поведінки у фінансові моделі.
В.Рікарді та Г.К. Саймон (Ricciardi, Simon)	Поведінкові фінанси намагаються пояснити що, чому, і як відбувається у фінансах та інвестуванні з точки зору людської поведінки.
Х. Шефрін (Shefrin)	Поведінкові фінанси – вчення, яке досліджує вплив психологічних явищ на фінансову поведінку.
М.М. Помпіан (Pompian)	Поведінкові фінанси вивчають процес прийняття людьми фінансових рішень, як індивідуальних, так і колективних.

Джерело: розроблено авторами на основі [15; 16; 17; 18]

Таблиця 6

Підходи до визначення поняття «поведінкові фінанси»

Автор	Визначення
Р. Олсен (Olsen)	Поведінкові фінанси – психологічний процес прийняття рішень щодо визначення і передбачення стану фінансових ринків.
Р. Кішор (Kishore)	Поведінкові фінанси – частина фінансової теорії, яка досліджує систематичний вплив процесів прийняття рішень на фінансовий ринок. Вона використовує знання пізнавальної психології, суспільних наук і антропології, для того, щоб пояснити ірраціональну поведінку інвестора, яку не захоплюють традиційні раціональні засновані моделі.
Р. Феліція (Felicia)	Поведінкові фінанси – вчення, яке досліджує вплив психологічних чинників на розвиток фінансових ринків.

Джерело: розроблено авторами на основі [19; 20; 21]

Підходи до визначення поняття «поведінкові фінанси»

Автор	Визначення
Г. Фромлер (Fromlet)	Поведінкові фінанси поєднують індивідуальну поведінку і явища ринку, використовуючи теорії психології та фінансів.
М. Севелл (Sewell)	Поведінкові фінанси – вчення, яке досліджує вплив психології на поведінку фінансових фахівців і подальший ефект на ринках.
Є.Б. Доріна	Поведінкові фінанси – це сфера фінансів, яка вивчає вплив соціальних, когнітивних і емоційних чинників на ухвалення рішень конкретними індивідами і установами і наслідки цього впливу на ринкові змінні (ціни, прибуток, розміщення ресурсів). Поведінкові моделі поєднують досягнення психології з неокласичною економічною теорією, охоплюючи ряд концепцій, методів і сфер дослідження.

Джерело: розроблено авторами на основі [22; 23; 24]

тах. Перш за все під ощадною поведінкою варто розуміти заощадження домашніми господарствами поточних грошових коштів для майбутніх споживчих потреб, а з іншої – ощадна поведінка – це накопичення активів у різноманітних формах.

На основі проведеного аналізу нами було сформульовано певні положення, що допоможуть сформулювати чітке визначення «ощадної поведінки» як економічної категорії:

– дана категорія є комплексною та включає як економічні, так і психологічні аспекти;

– при визначенні даної економічної категорії необхідно враховувати сутність поняття «заощадження».

Користуючись сформульованими на основі попереднього дослідження положеннями можна сформулювати власне визначення такої економічної категорії, як «ощадна поведінка».

Отже, ощадна поведінка населення – це одна із форм поведінкових фінансів, що являє собою

певну сукупність дій, що обумовлені особистими мотивами та певними умовами, як зовнішніми так і внутрішніми, щодо формування певних заощаджень із сукупних доходів для використання їх для будь-яких потреб в майбутньому.

Результатом проведеного аналізу в даному питанні стало формування власного визначення сутності таких економічних категорій як: «заощадження» та «ощадна поведінка».

Заощадження – це певна частина доходів суб'єктів економіки, що не була використана на споживчі потреби, оплату податків та інших податкових платежів та призначена для використання в майбутньому для будь-яких потреб.

Ощадна поведінка населення – це одна із форм поведінкових фінансів, що являє собою певну сукупність дій, що обумовлені особистими мотивами та певними умовами, як зовнішніми так і внутрішніми, щодо формування певних заощаджень із сукупних доходів для використання їх для будь-яких потреб в майбутньому.

Список літератури:

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.
2. Долан Э.Дж., Линдсей Д. Макроэкономика / пер. с англ. Лукашевича В. и др.; под. общ. ред. Лисовика Б. и др. – СПб., 1994. – 405 с.
3. Сломан Дж., Сатклифф М. Экономикс: Экспресс-курс / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2007. – 608 с.
4. Белугин Ю.М. Сбережения и безналичные расчеты вкладчиков Сберегательного банка СССР / Ю.М. Белугин. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 80 с.
5. Кашин Ю.И. Принципы, проблемы и политика : в 2-х т. / Кашин Ю.И. – М.: Финансы 1993. – Т. 2. – 400 с.
6. Ракитський Б.В. та Шохін О.М. История экономических учений: Учебник для студентов вузов. М., 1999. – 136 с.
7. Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 532 с.
8. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия : в 4 т. Т. 1. – М.: Советская энциклопедия, 1972. – С. 269.
9. Аналітична економія: макроэкономика і мікроэкономика: Навчальний посібник: У 2 кн. – Кн. 1: Вступ до аналітичної економії. Макроэкономика / За ред. С. Панчишина і П. Островерха. – 4-те вид. випр. і допов. – К.: Знання, 2006. – 723 с.
10. Barber B.M. Trading Is Hazardous to Your Wealth: The Common Stock Investment Performance of Individual Investors / Barber B.M., Odean T. // Journal of Finance. – 1999. – 321 s.
11. Barberis N. A Survey of Behavioral Finance / N. Barberis, R. Thaler // Handbook of the Economics of Finance / N. Barberis, R. Thaler. – 2003. – (Elsevier). – С. 1053-1128.
12. Felicia R. The impact of behavioral finance on stock markets / Felicia R. // Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu, Economy Series. – 2012. – № 3.
13. Fromlet H. Behavioural finance – theory and practical application / Fromlet H. // Business Economics. – 2001. – № 7(1). – С. 50-69.
14. Kishore R. Theory of Behavioral Finance and its Application to Property Market: A Change in Paradigm / Kishore R. // Australian Property Journal. – 2004. – Vol: 38. – С. 105-111.
15. Olsen R.A. Behavioral Finance and Its Implications for Stock-Price Volatility / Olsen R.A. // Financial Analysts Journal. – 1998. – № 54, vol. 2. – С. 10-18.
16. Pompian M.M. Behavioral finance and investor types : managing behavior to make better investment decisions / Pompian M.M. – Hoboken, N.J.: Wiley finance series, 2012 John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
17. Ricciardi V. What is behavioral finance? / Ricciardi V., Simon H.K. // Business, Education & Technology Journal. – 2000. – № 2(2). – С 1-9.
18. Ritter J.R. Behavioral Finance / Ritter J.R. // Pacific-Basin Finance Journal. – 2003. – Vol. 11, № 4. – С. 429-437.
19. Sewell W. Behavioural Finance / Sewell W. – University of Cambridge, 2007.
20. Shefrin H. A Behavioral Approach to Asset Pricing / Shefrin A.H. – Finance Series Oxford: Academic Press, 2008.

21. Statman M. What Is Behavioral Finance / Statman M. // Handbook of Finance. – 2008. – Vol. II. John Wiley & Sons, Inc.: 79–84.
22. Дориан Е.Б. От гипотезы эффективности фондового рынка к теории поведенческих финансов / Е.Б. Дориан // Белорусский экономический журнал : ежекв. научно-практич. журнал. – 2013. – № 4. – С. 118–125.
23. Коваленко Е.А. Теория поведенческих финансов и её применение к прогнозированию доходности финансовых активов / Коваленко Е.А. // Информационные системы и математические методы в экономике. – 2012. – № 5. – С. 119–126.
24. Рудык Н.Б. Поведенческие финансы, или между страхом и алчностью: монография / Н.Б. Рудык. – Москва: Дело, 2004. – 271 с.

Кривич Я.М., Литвиненко Т.О.

Учебно-научный институт бизнес-технологий «УАБД»
Сумского государственного университета

ИССЛЕДОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «СБЕРЕГАТЕЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ» КАК БАЗОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КАТЕГОРИИ

Аннотация

В данной статье нами были проанализированы различные подходы к определению таких понятий как «сбережения», «поведенческие финансы» и «сберегательное поведение населения». Было обнаружено общие черты определений, которые предоставляются авторами. В процессе исследования нами также было обнаружено основные недостатки толкования таких экономических категорий, как «сбережения», «поведенческие финансы» и «сберегательное поведение населения». На основе проведенного анализа нами было сформулировано определенные положения, которые помогут сформулировать четкое определение «сберегательного поведения» как экономической категории. Результатом проведенного исследования было формулирование собственного определения указанных выше научных понятий.

Ключевые слова: сбережения, поведенческие финансы, генезис, сберегательное поведение населения, сравнение.

Krivich Y.M., Lytvynenko T.O.

Academic and Research Institute of Business
Technologies “Ukrainian Academy of Banking”
Sumy State University

THE RESEARCH OF THE ECONOMIC ESSENCE OF THE NOTION «SUSTAINABLE BEHAVIOR OF POPULATION» AS A BASIC ECONOMIC CATEGORY

Summary

In this article, we analyzed various approaches to the meaning of such concepts as «savings», «behavioral finance» and «savings behavior of the population». It was discovered common features of the definitions that are provided by the authors. In the course of the study, we also discovered the main weaknesses in the interpretation of such economic categories as «savings», «behavioral finance» and «savings behavior of the population». Based on the analysis we carried out, we formulated certain provisions that will help to formulate a clear definition of «savings behavior» as an economic category. The result of the study was the formulation of its own definition of the above scientific concepts.

Keywords: savings, behavioral finance, genesis, savings behavior of the population, comparisons.